

Deák Ágnes a befejező részben „tekervényes, nagyon egyedi, ugyanakkor politikátörténeti szempontból talán általános tanulságokat is felmutató életútnak” nevezi Wargha pályáját. Megállapításával egyet kell értenünk. A világos szerkezetű, rendkívül alapos munka úgy mutatja be egy nem rokonszenves, de mégis érdekes ember sorsát, hogy közben fontos adalékokat nyújt korának mélyebb megismeréséhez.

Farkas Katalin

SEBESTYÉN MIHÁLY

IDŐTÁR I., II., III. MAROSVÁSÁRHELY TÖRTÉNETI KRONOLÓGIÁJA

Mentor Kiadó, Marosvásárhely. 2008 (288 o.), 2010 (344 o.), 2011 (674 o.)

Egy város történelmének kronológikus megírása nem egyszerű feladat, mivel nagyon változó a rendelkezésre álló források mennyisége és elérhetősége.

Sebestyén Mihály (erdélyi író, történész, publicista, könyvtáros) a Teleki Téka munkatársaként majd vezetőjeként évtizedeken át gyűjtötte tapasztalait, forrásait, míg arra az elhatározásra jutott, hogy ezt megosztja a szélesebb olvasóközönséggel, illetve azokkal az érdeklődőkkel, akiknek bármilyen kötődése van Marosvásárhelyhez.

A teljesség igényével lehetetlen megoldani egy ilyen feladatot, ezt felismerve maga a szerző kéri: ha bárkinek, aki használja a könyvet, kiegészítő információi lennének, juttassa el hozzá, örömmel veszi. Nem tartja lehetetlennek, hogy ezen kezdeményezés sikeres lesz, és pár év múlva egy bővített kiadással is gazdagíthatná a szakirodalmat.

A kronológia nem folyamatos olvasásra szánt mű, mivel a lényege egy idősor felállítására; ez esetünkben Marosvásárhely történelmi fejlődésének olyan állomásait világítja meg, amelyek a névtelen marosmenti faluból, vásáros helyből, mezővárosból, majd szabad királyi településből a nagyvárossá alakulás főbb állomásait tárják elénk. A szerző nem tartja szükségesnek az egyes események részletes bemutatását, mivel már önmagában a kiválasztás is sokat elárul a tényfeltárás szempontjairól, rendszerezési elveiről.

Sebestyén Mihály felhasználta a már létező forráskiadványokat, tanulmányokat, kutatási eredményeket, részösszefoglalókat. Ebből adódóan az olvasó egyaránt megtalálja a politikai, társadalmi, hadtörténeti, művelődéstörténeti élethez kapcsolódó események leírását. Kiemelten szerepelnek azok a személyek, akik az egyházi, politikai, tanügyi vagy jogszolgálati és egészségügyi intézmények szereplőiként meghatározták azok működését.

Hangsúlyozottan szerepelnek a városkép változását előidéző események: urbanizációs tendenciák, civilizációs vívmányok, háborús rombolások. Időnként, ha megbízható forrás állt rendelkezésre, demográfiai adatok is feltűnnek, valamint a lakosság etnikai összetételének ismertetése. Szórakoztató jelleggel a színházi élet egy-egy kiemelt eseménye is olvasható, illetve közismert botrányokra is fény derül.

Az egyes adatok forrásait külön nem tünteti fel a szerző, a személy- és helynévmutató mellett viszont szerepel egy tárgymutató. A felhasznált szakirodalom listája tartalmazza mindazokat a műveket és forrásokat, amelyeket a szerző áttekintett a kronológia összeállítása közben.

Eredetileg két kötetre tervezte e művet, az anyag gazdagsága viszont négy kötet kiadását tette indokolttá. Jelenlegi ismertetésemben a hadtörténeti vonatkozású bejegyzésekből válogattam, ezzel kívánom ráirányítani az ilyen jellegű kérdések iránt érdeklődők figyelmét Sebestyén Mihály munkájára.

Az első kötet a kezdetektől 1848-ig taglalja az eseményeket. Az őskor dátumainak említésénél a szerző köszönetet mond Bereczki Sándornak és Soós Zoltánnak, akik legújabb kutatási eredményeikkel gazdagították a helytörténettel foglalkozók ismereteit. A jelenlegi marosvásárhelyi vár területén kimutatható egy Kr. e. VII. évezredből származó településnek a nyoma, de találtak már kora bronzkori, kora vaskori, szkíta és trák, római köztársaságkori, népvándorláskori, késő szláv leleteket is. Az események részletesebb tagolása a XIV. századtól kezdődik.

1323. július 5-én már Novum Forum Siculorum néven szerepel mint település, melynek élén Gerlakuš bíró áll.

1349. szeptember 24-én Nagy Lajos király nevében Lackfi András ispán már Szekulwasarhelről keltezi egyik oklevelét.

1409-ben a települést már mezővárosnak nevezi egy oklevél.

1482. augusztus 28-án keltezték az eddigi kutatások alapján a város első szabadalomlevelét, amelyben Mátyás király a települést Zekelvasarhely néven említi és lakóit felmentette az országos vámfizetés, a nemeseket a fejadó alól. Feltételezhető, hogy a város ekkor kapott hadizászlót is, amelyre vörös és arany szállal hímezték rá a Jesus Nazarenus Rex Judaeorum feliratot, amit a Mátyás király hadjárataiban részt vett vásárhelyi székelyek kaptak jutalmul.

1532-ben Johannes Honterus Erdély térképén már Neumarck (Székelyvásárhely) formában említi a várost.

1535. január 2-án tartományi gyűlést tartanak a városban, ahol fontos honvédelmi rendelkezéseket hoztak a székelyek számára: „A lófő az, aki két lóval szolgál a hadban.” Június 24-én a székelyek kötelező hadfelszereléséről és a hadviselés módjáról, a hadba hívásról, a fejenként való megjelenés kötelezettségéről határoznak.

1543-ban országgyűlést tartanak a városban, ahol Fogaras várának ostromlásáról, illetve az adókról és a török szultánnak küldendő ajándékok felől döntenek.

1545-ben már azt is előírják, hogy „azok a székely lófők, akik 50 forint értékkel bírnak, lovat, sisakot, dárdát és páncélt viseljenek a hadban, a 12 forintosok lovat, pajzsot és dárdát, akik ennél szegényebbek vagy nincstelének, lovat tartsanak.”

1551-ben I. Ferdinánd hadai vereséget mérnek az Izabellát segítő moldvai segélyhadakra, Fráter György árulása következtében.

1616. április 29-én Bethlen Gábor fejedelem a települést a szabad királyi városok rangjára emelte és nevét Marosvásárhelyben állapította meg, régi címerét is megtarthatta.

1707. április 5-én II. Rákóczi Ferenc erdélyi fejedelmet beiktatja az utolsó vásárhelyi országgyűlés.

1779. március 3–5.: a városban állomásozó 2. székely gyalogezred egy szakasza fellázad a feljebbvalóival szemben. Novemberben hirdettek ítéletet, amely kötél általi halál, főbelövés, börtön és kínzás volt.

A városban 6990 lakost tartanak nyilván, amiből 3411 férfi és 3579 nő. Ők 1447 háztartásban élnek.

1809. augusztus 30-án Marosszék szétosztja fegyvereit a városi tanács tagjai között, mert tartani kellett a fellázadt székelyek támadásától.

1809. július 5-én és a következő napokban Károly főherceg és ezzel párhuzamosan a görög katolikus püspök nevében a román határhozredek számára is katonákat verbuváltak.

1830. március 14-én a város 4 mozsárágyút vásárol a minoritáktól.

1844-ben a város lakosságának száma 8361 fő.

A második kötet 1848-tól–1918-ig foglalja össze a főbb eseményeket, e kötetből is a hadtörténeti vonatkozású tényeket tárjuk olvasóink elé:

1848. március 21-én Urházy György közli a pesti forradalom hírért és átadja a 12 pontot.

1848. május 23-án Klapka György, Gál Sándor és Hajnik Károly közli a várossal Batthyány és Kossuth felhívását a toborzással kapcsolatban.

1848. augusztus 6-án Vay Miklós Vásárhelyen tartózkodik, szemlét tart az önkéntes őrsereg felett.

1848. augusztus 17-én Kossuth Lajos megbízza Berzenczey Lászlót, Marosszék országgyűlési követét, a Székelyföldön felállítandó önkéntes könnyű lovas sereg megszervezésével. Marosvásárhely az egyik toborzó központ.

1848. szeptember 27-én Anton Puchner főparancsnok csak 1000 fegyvert utal ki a kolozsvári és vásárhelyi alakulatok számára a kért 4000 helyett.

1848. október 16.: Urban előőrsei már Sáromberkén (Marosvásárhely mellett) vannak, 1500 fős román határőrség követi őket.

1848. október 19-én Auenfels a pesti Honvédelmi Bizottmánytól kapott parancs értelmében felesküdt a magyar alkotmányra és a várra kitette a magyar zászlót.

1849. január 15-én Bem csapatai bevonulnak a városba és 17-én ütköznek meg a császáriakkal Vámosgálfalvánál.

1849. május 1-jén Marosszéket megyévé nyilvánítják (amely két járásra oszlik), kormánybiztosa Dobozy István.

1849. május 23-án Lázár Dénes arra kéri a szülőket, hogy a 10–14 éves gyerekeiket írassák a vásárhelyi katonai iskolába.

Népszámlálást tarotnak: az 8719 lakosból 1180 román, 6552 magyar, 241 német, 249 zsidó, 330 cigány és 167 egyéb nemzetiségű. Ők 2220 háztartásban élnek.

A császári hatóságok soroznak, s a városi mendemonda szerint az osztrák katonai kormányzat arra készült, hogy Marosvásárhelyre tegye át Erdély közigazgatási és katonai központját.

1849. július 31-én I Ferenc József a városba látogatott, érkezésére Bolyai Farkas üdvözlőverset írt.

1854. március 10-én kivégezték a székelyföldi mozgalom vezetőit: Török Jánost, Horváth Károlyt és Gálffy Mihályt.

1867 márciusában Berzenczey László, volt kormánybiztos hazaérkezik Marosvásárhelyre klagenfurti fogságából.

1874-ben felállítják a 12. marosszéki huszárezredet.

1880-ban Imreh Sándor, volt Mátyás-husár, a Kollégium nyomdása megjelenteti emlékiratait *Visszaemlékezés az 1848-1849-ik évi szabadságharcra Erdélyben* címmel.

1883. november 20-án a IX. honvéd huszárezred birtokba veszi a laktanyát.

A város táviratban köszönti 80. születésnapján Kossuthot, aki Torinóból válaszol a polgároknak.

1910-ben a magyar városok sorában népesség tekintetében a 42. helyet foglalja el, a lakosság 86%-a magyar, 6%-a román. Az összlakosság 25517 fő, a lakóházak száma 3233 (ebből 686 honvédségi állományú).

1914. augusztus 8-án az 51. gyalogezred vonattal indul a frontra, a 9. honvéd huszárezred is elovagol. 1915. március 5-én besorozzák a 17 és 18. életévüket betöltött ifjakat. A felső legényiskolát hadikórházzá alakították át.

1918. december 1-jén Gyulafehérvárott kimondják Erdély elszakítását a Magyar Királyságtól és egyesülését Romániával. December 3–20 között már működnek marosvásárhelyen a román hadbíróóságok, amelyek polgári személyeket hurcolnak el, halálos ítéleteket hoznak.

A harmadik kötet 1919-től 1944-ig tárgyalja a főbb eseményeket.

1919. március 28-án eltávolítják Kossuth lajos bronzszobrát a román hatóságok., anyagát részben román világháborús hősök emlékművéhez használják fel. Bem szobrát is megrongálják, a Rákócziét a Marosba dobják.

1920. október 1-jén a katonaköteles magyarok és zsidók kitelepítését engedélyezték. Aláírtattak velük egy nyilatkozatot, hogy soha nem fognak visszatelepedni. Igazolniuk kellett, hogy vagyoni helyzetüket rendezetten zárták le Romániában.

1925. áprilisában a Hadügyminisztérium közli Marosvásárhely eljáróival, hogy a Trianoni-Békeszerződésben foglalt háborús jóvátételből nem részesül, mivel nem nyújtották be a román vezetők a kárigényüket, amit egy felmérés alapján 11 millió lejre becsültek 1921-ben.

Már nem beszélhetünk dinamikus fejlődésről. Az 1929–1933-as gazdasági válság recesszív hatásait a jobboldalra forduló általános politikum csak felerősítette. A román vezetők nem tudták teljesíteni vállalt kötelezettségeiket. A gyakori polgármesterváltás, a politikai bizonytalanság, az idegenlenség, Bukarest magyarelleses hozzáállása csak növelte az amúgy is meglévő etnikai-társadalmi feszültséget. A megoldáskeresés helyett életbe lépett a bűnbakkeresés módszere. Elharapódzott az erőszak, a korrupció, ami megosztotta a város értelmiségi rétegét.

A negyedik kötet annak az időszaknak az anyagát öleli fel, amelyben nem lehet hitelt adni a napilapok és egyéb sajtótermékek által közölt információknak. Nem tesznek említést jelentősebb (kulturális, művelődéstörténeti, építészeti) eseményekről, csak olyanok kerülnek középpontba, amelyek a kommunista ideológiát szolgálták. Ez megnehezíti a szerző kutatásait, hiszen a „sorok között” kell olvasnia és értelmeznie az információkat.

Bizonyos időszakok forrásanyagai hiányosak, de talán éppen ettől sokkal érdekesebb maga a munka. Kívánok ehhez Sebestyén Mihálynak kitartást, és érdeklődéssel várom a befejező kötet megjelenését.

Somogyi Gréta